

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Козуб О.О. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті дається аналіз сучасної економічної політики, зокрема, вияснюються основні механізми реалізації економічної політики; основні цілі і задачі економічної політики, її структура; чому економічна політика в перехідній і ринковій економіці має свої особливості; висловлюється точка зору на проблему доцільності заповнення зарубіжного досвіду при проведенні економічної політики України; приводяться конкретні приклади успішної економічної політики із зарубіжного досвіду.

In the article the author analyzes modern economic policy, in particular, the basic mechanisms of realization of economic policy; primary purposes and tasks of economic policy, its structure; why an economic policy in a transitional and market economy has the specific features; the author examines the problem of expedience of engaging of foreign experience during conducting of economic policy of Ukraine; concrete examples of successful economic policy from foreign experience are made.

Ключові слова

ЕКОНОМІЧНА СОЦІОЛОГІЯ, ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА, ПОЛІТИЧНІ ФУНКЦІЇ, МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ, ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ, АДМІНІСТРАТИВНІ МЕХАНІЗМИ, ЦІЛІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ, СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Мета статті: проаналізувати проблеми сучасної економічної політики; розкрити сутність політичного фактору у розвитку фінансової системи; дати характеристику основних механізмів реалізації економічної політики; дати аналіз сучасної проблематики парадигми економічної соціології.

Вступ

Актуальність дослідження економічної соціології виходить з того, що, по-перше, в центрі її вивчення економічне життя з усіма його проблемами, так як жодна країна не може нормально функціонувати, якщо не буде мати відповідного економічного забезпечення всіх політичних процесів. **По-друге,** мова йде про легітимацію економічного курсу країни, який направлений на забезпечення економічної стабільності, росту добробуту народу, формування оптимального середовища для підприємницької діяльності, соціальної захищеності громадян. **По-третьє,** важлива роль економічної політики проявляється в тому, що всі політичні рішення (проведення реформ, здійснення проектів по прискоренню структурної перебудови господарства, реалізація заходів по прискоренню темпів росту господарства країни), направлені на зростання добробуту народу, досягнення економічного,

соціального та інтелектуального прогресу суспільства. **По-четверте**, вплив економічних факторів на все суспільне життя породжує державно-політичні заходи, направлені на зростання економічних показників, вихід з кризового стану та досягнення стабільності в суспільстві. **По-п'яте**, досягнення економічної стабільності в суспільстві буде сприяти формуванню середнього класу та структуризації соціальної системи, розвитку малого та середнього бізнесу і збільшення осіб, які є власниками нерухомості. **По-шосте**, проблеми економічної ролі держави стали ще більш актуальними в трансформаційній економіці та в сучасних умовах господарювання в Україні. В умовах, коли ринок ще не склався, ринковий механізм ще не працював, зменшення економічної ролі держави призвело до подальшої розбалансованості економіки, поглиблення економічної кризи, безробіття, неймовірного зростання інфляції, масового зuboжіння народу. Але, як видно із світового досвіду, в міру зростання ринку, посилення дії ринкового механізму потрібно знаходити нове поєднання економічної ролі держави, її системи управління і регулювання економіки з ринково-конкурентним механізмом функціонування і розвитку сучасної економіки. **По-сьоме**, не підлягає сумніву, що поряд із внутрішніми факторами (становлення ринкового механізму) на становлення економічної соціології в Україні впливає глобалізація економіки світу та притаманна їй економічна інтеграція, яка досягла особливо високого розвитку в Європі. Ці надзвичайно важливі процеси вимагають від вчених дослідження світових глобалізаційних процесів, розробки шляхів подолання відставання нашої економіки від європейських країн та вдосконалення системи управління і державного регулювання в нашій державі всіма економічними процесами. **По-восьме**, низький рівень дієздатності державного управління стає перешкодою на шляху економічного прогресу та переходу України до сталого економічного зростання, її входження до світового співтовариства, що фактично потребує формування нової парадигми економічної соціології, активного впливу держави на трансформаційні процеси за умов якісних ринкових зрушень. **По-дев'яте**, про актуальність науково-практичних розробок шляхів формування економічної соціології в XXI столітті свідчать численні гострі дискусії навколо цих проблем, Останнім часом проблема формування та генезису економічної соціології привертає певну увагу фахівців та експертів як у нашій країні, так і за кордоном. Чимало проблем економічної соціології ще не мають теоретичного обґрунтування. Зміна господарських систем у світовому господарстві надзвичайно посилили роль і значення економічної соціології, яка б адекватно відображала складність перетворень, що відбуваються в сучасному українському суспільстві. Нагальна потреба в адаптації зарубіжного досвіду, що вивчається економічною соціологією, вимагає комплексного дослідження цих проблем, що підвищує їх актуальність та прикладну значимість. В той же час відсутні наукові

праці, в яких би комплексно розглядалися сутність, значення та система сучасної економічної соціології, яка пройшла вже немалий шлях свого розвитку, і вивчення її досягнень має велике теоретичне і практичне значення. Отже, потреба в комплексному науковому розробленні парадигми сучасної економічної соціології за умов якісних ринкових перетворень та інтеграції України у світове співтовариство й зумовили вибір теми, визначили мету і завдання наукової роботи.

Обговорення проблеми

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дане наукове дослідження є органічною частиною науково-дослідних робіт відповідно до тематики досліджень, зокрема науково-дослідної роботи кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії на замовлення Міністерства освіти і науки України „Формування і розвиток гуманістичного менеджменту в Україні і його вплив на розвиток людського потенціалу” (номер державної реєстрації №0103U003546), в якій автор прийняв участь у розробці теоретико-методологічних засад концепції економічної політики на регіональному рівні (2003-2005); та НДР „Формування концепції сталого економічного розвитку як основи досягнення нової якості та стандартів життя в контексті євроінтеграції” (номер державної реєстрації №0106U002916), в контексті якої автором розроблена концепція формування механізмів економічної політики на регіональному рівні (2006-2007).

Об'єктом дослідження є формування концепції вітчизняної економічної політики в контексті соціологічного аналізу.

Предметом дослідження є пошуки шляхів оптимізації економічної політики держави в умовах перехідної економіки України.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є науково-теоретичний аналіз проблем економічної соціології, зокрема економічної політики з урахуванням світового досвіду та специфіки глобальних ринкових змін; розробка рекомендацій, спрямованих на вдосконалення економічної політики й визначення її пріоритетних напрямків в умовах ринкових трансформацій.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання: дослідити теоретико-методологічні засади аналізу економічної соціології; розкрити зміст, цілі і призначення концепцій економічної соціології; узагальнити досвід економічної політики в тих чи інших високорозвинених країнах з різним рівнем розвитку ринкових відносин для його застосування у країнах з перехідною економікою; визначити концептуальні положення і принципи розбудови в процесі становлення соціально-ринкового господарства в умовах глобальних перетворень; узагальнити міжнародний досвід економічної політики країн з різним рівнем розвитку ринкових відносин і запропонувати заходи щодо реалізації інтеграційної стратегії України; обґрунтувати практичні пропозиції щодо створення в Україні ефективної системи економічної політики, яка була б направлена на підвищення ефективності виходу України із кризи. Отже, і внутрішні

економічні проблеми України, і світові проблеми глобалізації та інтеграції вимагають глибокого дослідження процесів розвитку та вдосконалення економічної політики, чим і зумовлюється вибір теми наукового дослідження.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення сучасних теорій – філософії, політології, економічної науки, державного управління, мікрота макроекономіки. В роботі було використано сучасні методи дослідження: системно-аналітичний метод, який дав змогу узагальнити наукові концепції, розробки та пропозиції провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені проблемам економічної політики; історичного та логічного аналізу для дослідження еволюції функцій економічної політики, зокрема в ринкових умовах господарювання; метод функціонально-структурного аналізу, що передбачав постановку досліджуваної проблеми і дав змогу простежити причинно-наслідкову зумовленість її виникнення; економіко-статистичний метод для дослідження еволюції системи економічної політики, розуміння її динаміки, структури та ефективності в умовах ринкової економіки; метод порівняльного аналізу – для визначення сильних та слабких сторін, зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на формування економічної політики; програмно-цільовий метод - для запропонованих науково-практичних рекомендацій щодо шляхів удосконалення та оптимізації системи економічної політики в умовах глобалізації.

Визначення економічної політики та її структура. Американські економісти К. Макконнелл і С. Брю дають наступне визначення даного поняття: економічна політика – курс дій, яка ставить своєю метою скорегувати проблему чи уникнути її виникнення. Конкретизуючи його, слід відмітити, що суб'єктом економічної політики виступають політична влада, політичні структури; об'єктом впливу є економічна система в цілому чи окремі її ланки. При цьому, коли мова йде про глибокі зміни в економічній сфері суспільства, часто вживаються такі поняття, як «нова економічна політика», «новий курс», «перебудова», «нові межі». Складність економічної політики як категорії і як феномена реального життя заключається в тому, що, передбачаючи досягнення певної цілі (вихід із кризової ситуації, прискорення темпів економічного розвитку країни тощо), вона зачіпає багаточисленні господарські сфери : інститут власності, фінанси, кредит, грошовий обіг, податкову систему, промисловість, сільське господарство, інвестиції тощо. На кожному із цих напрямів загальна економічна політика конкретизується і реалізується як бюджетно-фінансова, грошово-кредитна, податкова, структурна, промислова, аграрна, інвестиційна, регіональна, кон'юнктурна, зовнішньоекономічна тощо. Дані напрями виступають як підсистеми в загальній структурі економічної політики. Як свідчить світовий досвід, кожна із підсистем в структурі економічної

політики є могутнім засобом впливу на економічну систему і на суспільне життя в цілому. У цьому відношенні неможливо переоцінити роль бюджетно-фінансової, грошово-кредитної і податкової політики. Слід погодитися з думкою відомого німецького економіста Ф.Ноймарка, який в своєму доробку «Теорія і практика формування бюджету» відмічає, що бюджет виконує п'ять функцій: 1) фінансово-політичну; 2) політичну; 3) правову; 4) фінансово-контрольну; 5) економіко-політичну. При цьому особливо важливою він вважає політичну функцію бюджету, постільки за її допомогою держава може погасити чимало соціально-класових конфліктів, сприяти досягненню політичної стабільності. Італійський економіст Е.Морселлі виводить сутність фінансів із загальної теорії держави, доводячи, що фінансові закони базуються на політичних, правових і моральних критеріях. Фінанси, на його думку, являють собою засіб раціонального запровадження в життя економічної політики держави як технічного знаряддя реалізації цілей, до яких прямує держава. Безперечно, що з таким підходом до фінансів як одного із засобів економічної політики слід або погоджуватися, або не погоджуватися, але не має сумніву в тому, що політичний фактор грає велику роль у розвитку фінансової системи, яка, в свою чергу, є однією із провідних підсистем в економічній політиці, яка проводиться державою.

Цілі, задачі і механізми проведення економічної політики.

Головна мета економічної політики – забезпечення економічного зростання країни, найважливішим показником якого є зростання ВВП. Якщо таке зростання виражається в 15-20%, то говорять про «економічне чудо». Такий стан мав місце в економіці Німеччини, Японії та деяких інших країнах; в 1995 р. економіка Китаю мала щорічні темпи зростання, рівні 15%. Забезпечення припустимого для тієї чи іншої країни економічного росту передбачає вирішення задач, які доцільно об'єднати в дві групи. Перша група – це задачі, направлені на підтримку нормального функціонування ринкової системи: 1) створення правової бази, яка забезпечує ефективне функціонування економіки; 2) забезпечення чесної (добросовісної) конкуренції, боротьба за монополізмом, захист малих і середніх підприємств. Друга група – це задачі, направлені на оптимізацію функціонування ринкової системи, на досягнення високого рівня її функціонування: 1) забезпечення стабільності економічної системи і економічного росту; 2) перерозподіл доходів з метою вирішення соціальних задач; 3) корегування розподілу ресурсів з метою оптимізації структури господарського комплексу країни. Перераховані задачі висуваються будь-якою державою в її економічній політиці незалежно від стану економічного розвитку країни. Для вирішення цих задач використовується ціла низка важелів впливу на економічну систему – правова, фінансова, грошово-кредитна, податкова тощо. Економічна політика держави проводиться двома шляхами: по-перше, це вплив на процеси, що відбуваються в економіці за допомогою законодавчих важелів (адміністративні механізми економічної політики);

по-друге, це регулювання економіки її ж складовими: фінансами, кредитом, податками тощо(економічні механізми).

Адміністративні механізми складають нормативно-правову інфраструктуру економічної політики, тобто те, на що вона спирається, здійснюючи свої регулятивні функції. Це сукупність важелів адміністративного впливу, направлених на створення і підтримку в умовах ринкової економіки: 1) стабільної нормативно-правової бази для ділового життя; 2) гарантованих прав власності і свободи підприємництва; 3) захищеного конкурентного середовища. Політична влада в своїй економічній політиці використовує ці заходи більш – менш інтенсивно в залежності від конкретної ситуації. Наприклад, в усіх індустріальних розвинутих країнах ці заходи активно і послідовно застосовуються з метою охорони оточуючого середовища, соціальної захищеності малозабезпечених верств населення.

Економічні механізми. В їх сукупності центральними є три: фінансовий, кредитний і податковий. Зміст і структура кожного механізму – це предмет спеціальних наук, спеціальних галузей знань. В межах цих цілей, важливо відмітити, що за допомогою вищеназваних механізмів в економічній політиці будь-якої держави вирішуються три особливо важливі для забезпечення політичної і економічної стабільності суспільства задачі. Це - алокація, перерозподіл доходів і стабілізація.

Перша задача економічної політики означає надання державою за рахунок державного бюджету певної сукупності благ і послуг загальнонаціонального користування. До них відносяться: послуги, що отримуються населенням через систему соціального забезпечення: транспортна мережа (дороги, їх ремонт і освітлення, сплачувані державою засоби зв'язку); система внутрішньої і зовнішньої безпеки. Так як більшість із названих послуг не приносить прибутку, то приватний бізнес добровільно не буде вкладати свої кошти у ці послуги, проте без їх підтримки соціальної, економічної і політичної стабільності суспільства буде нанесений великий збиток. Тому виконання цієї задачі («алокація») – один із найважливіших ланцюгів в економічній політиці держави.

Друга задача економічної політики держави – перерозподіл створюваної в ринковій економіці загальної суми доходів, яка вирішується заходами фінансової, кредитної і податкової політики. Головна її мета – скорегувати доходи громадян, керуючись орієнтацією на соціальну рівність.

Третя задача, яка постійно вирішується економічною політикою держави, - це бюджетно-фінансова і грошова-кредитна політика, основою метою якої є стабілізація економіки.

Таким чином, адміністративні і економічні механізми проведення економічної політики створюють достатньо міцний «тандем» засобів, що дозволяють державі: 1) долати глибокі кризові ситуації в одні періоди і забезпечувати підйоми – в інші періоди; 2) контролювати

найважливіші процеси, кожний із яких може перетворитися в дестабілізуючу і навіть руйнівну силу (галопуюча інфляція; високий рівень безробіття, який перевищив критичний рівень; дефіцит державного бюджету тощо); 3) стимулювати розвиток нових галузей економіки, проводити структурну перебудову, сприяти зростанню питомої ваги в економіці малого і середнього бізнесу, сприяючи тим самим збільшенню в структурі суспільства «середнього класу». Проте роль бюджетно-фінансової і грошово-кредитної політики не зводиться тільки до регулювання економічного розвитку держави, так як їх роль і можливості в економічній політиці держави є набагато ширшими. Світовий досвід, наприклад, свідчить про можливості політичної влади за допомогою податкової політики змінювати співвідношення різних форм власності в країні без революцій і реформ. Про це свідчить досвід США, де сьогодні практично не залишилося великих підприємств (фірм) у власності окремих осіб, а всі вони перетворилися в недалекому минулому на акціонерні підприємства, що відбулося після того, як вища ставка податку на прибуток окремої фірми стала вищою, чим на прибуток акціонерного товариства (корпорації).

Як свідчить соціологічний аналіз, **економічна політика**, що проводиться розвинутими демократичними державами, включаючи фінансову, кредитну, податкову, структурну, кон'юнктурну і т.п., здатна досягти і досягає успіхів в забезпеченні стабільності (економічної і політичної) і економічного зростання. Проте, констатуючи цей факт, слід відмітити труднощі, з якими стикається економічна політика, і які поки що залишаються нездоланими. Магістральна мета економічної політики – забезпечення економічного зростання - може бути показником ефективності економічної політики. Ідеальна економічна ситуація, до якої прямує уряд в своїй економічній політиці, - це забезпечення: 1) фінансової стабілізації, стійкості купівельної спроможності національної валюти; 2) стан повної зайнятості в країні(в умовах ринкової економіки таким станом є рівень безробіття, який не перевершує 2-4% від працездатного населення); 3) постійне економічне зростання; 4) зовнішньоекономічна рівновага (в світовій політиці прийнято вважати, що зовнішньоекономічна рівновага забезпечується при наявності позитивного сальдо, який складає 1-2% від рівня ВВП). Світовий досвід свідчить, що одночасне досягнення всіх чотирьох цілей неможливе, наприклад, істотне падіння інфляції в країні засобами економічної політики супроводжується зростанням безробіття, невиплатами заробітної платні чи її затримки тощо. Західні спеціалісти з макроекономіки називають стан одночасного досягнення всіх чотирьох цілей ідеалом, чудом визначають таку ситуацію як загадкову, «магічний чотирикутник». Разом з тим досвід минулого дає соціологам великий емпіричний матеріал для того, щоб не повторювати помилок минулого сьогодні: наприклад, відомо, що фінансова стабілізація в будь-якій країні, якщо не приймати відповідних заходів, неминуче приведе до майнової

поляризації населення, падіння рівня життя значної її частини, зростання соціальної напруги, а, можливо, і до політичної нестабільності. Наприклад, проведення фінансової стабілізації попереджається комплексом заходів, направлених на нейтралізацію її негативних соціальних наслідків.

Особливості економічної політики в перехідний до ринкової економіки період.

Економічна політика держави в економіці, що трансформується, направлена, з однієї сторони, на вирішення тих задач, з якими вона стикається в умовах розвинутого ринкового господарства. Проте, з іншої сторони, економічна політика в перехідній економіці не може не мати своїх особливостей, що відрізняють її від економічної політики, що проводиться політичною владою в державах з розвинутим ринковим господарством. Такі особливості слід об'єднати в три групи: політичні, економічні і нормативно-правового характеру. Вони і визначають в істотній мірі цілі, зміст і структуру економічної політики в перехідний період. Вплив політичних факторів на економічну політику в економіці, що трансформується, має такі виявлення. Відмітимо основні з них. ***По-перше***, боротьба за політичну владу в країні з перехідною економікою протікає гостріше і масштабніше, чим в сучасних демократичних державах. Такою її роблять деякі спроби політичних сил повернути країну в минулий стан, в минулий соціально-політичний досвід. ***По-друге***, як свідчить практика, в перехідний період до ринкової економіки політична сфера впливовіша, чим в країнах з ринковою економікою. Крім того, в даний період політичний фактор грає більшу роль у порівнянні з економічним фактором. В країнах з розвинутою ринковою економікою вплив політичного фактора на господарську сферу проявляється в меншій мірі, чим в країнах з перехідною економікою. ***По-третьє***, на економічну політику, що проводиться в перехідний період, здійснюють вплив економічні програми, що висувуються різними політичними силами, зокрема політичними партіями (часто опозиційними), політичними об'єднаннями, блоками. Справа в тому, що самі різні політичні сили представлені у вищих законодавчих органах, які мають безпосередню можливість відобразити свої ідеї і принципи в економічному курсі, який проводиться державою. Інколи дві різні політичні сили виступають за курс політичних реформ, але розуміють їх не однаково, проте їх програми мають чимало прихильників серед виборців, а це означає, що економічна політика держави в перехідний період не може розраховувати на підтримку більшої частини населення.

Крім політичних факторів, на економічну політику в перехідний період великий вплив мають ***економічні фактори***. ***По-перше***, на економічну політику в перехідний період впливає економічна роль держави, яка вже не та, що була при адміністративно-командній системі, проте ще не та, яка є в умовах розвинутої ринкової економіки. В такій

ситуації, як свідчить життя, можуть виникати явища, здатні негативно впливати на економічну політику держави, зробити малоефективними чи взагалі нереальними заходи, які намічаються державою. **По-друге**, в перехідний період владні структури в своїй економічній політиці спираються на державний бюджет, від кількісних і якісних характеристик якого залежить життя всього суспільства. Для країн з перехідною економікою, які знаходяться в кризовому стані, дефіцит бюджету стає одним із факторів, що гальмує економічне зростання, національні можливості в частині фінансових ресурсів невеликі. **По-третє**, можливості економічної політики, яка проводиться в країнах з перехідною економікою, залежать також від стану фінансових ринків, які є ще слабо розвинутими. Тому з метою реалізації своєї економічної політики держава повинна йти на інфляційне фінансування дефіциту державного бюджету з усіма його негативними наслідками (зростання інфляції) для економічного розвитку країни.

Крім економічних і політичних факторів, на економічну політику в перехідний період до ринкової економіки здійснює вплив слабкість законодавчої бази, що, як правило, характерна для економіки, що трансформується. Це проявляється у відношенні до податкової політики, банківської сфери, системи соціального забезпечення, сфери страхового бізнесу, малого підприємництва тощо. Недосконалість нормативно-законодавчої бази в умовах перехідної економіки пояснюється багатьма причинами, які є різними. Зокрема, в сучасній Україні на економічну політику державу по всіх напрямках негативно впливає той факт, що мають місце в законодавчій системі і закони, підзаконні акти, відомчі рішення, які часто поміж собою не стикуються, а часто суперечать один одному. Законодавство України не відрізняється високою якістю законів і тому характеризується плинністю: тільки з'явившись, закон змінюється іншим і зростає доповненнями, уточненнями, поправками. Від неузгодженості законодавчої бази страждають всі напрямки економічної політики, особливо державна політика в сфері іноземних інвестицій. Для іноземного капіталу, що інвестується в економіку України, адекватна законодавча база є особливо важливою. По-перше, для іноземних інвесторів Україна - це новий економічний простір, де є багато можливостей; по-друге, на протязі багатьох десятиріч тут панував тоталітарний режим, який відкидав приватну власність. Світовий досвід свідчить, що існує ряд міжнародних вимог, які пред'являються до країни, яка претендує на приплив іноземних інвестицій, до числа яких відносяться: сприятливе відношення до іноземних підприємств в країні, яка приймає іноземний капітал; привабливість загальних економічних умов; наявність достатньо розвинутої економічної інфраструктури; кваліфіковані і дешеві трудові ресурси; політична стабільність і правова захищеність іноземних інвесторів; наявність загальнодержавної інвестиційної політики і централізованої відповідальності за її проведення; надання податкових пільг; володіння всім чи значною

частиною статутного капіталу. Безперечно, що в сучасній Україні неможливо виконати всі ці вимоги. Проте з них слід виходити в економічній політиці, що проводиться в сучасній Україні, так як саме в ній іноземному інвестуванню істотне місце. В нормальному здійсненні іноземного інвестування важливе значення відіграє нормативно-правове забезпечення, іноземний капітал потребує твердих гарантій його прав, а це можливо лише при наявності стабільної правової бази. Таким чином, слід зробити висновок, що існує ряд політичних, економічних і нормативно-правових передумов, які визначають особливості економічної політики в перехідний до ринкової економіки період.

Економічна політика і використання зарубіжного досвіду.

При визначенні економічного курсу сучасної України, як відомо, є прихильники використання зарубіжного досвіду («західники») і є противники, які стверджують, що наша країна повинна йти своїм шляхом. Як це не парадоксально, проте істина знаходиться в аргументах і перших, і других. Чому слід вважати правильними аргументи тих, хто вважає, що досвід будівництва ринкового господарства зарубіжними країнами неможливо ігнорувати? Тому, що ринкові системи різних країн при всіх особливостях мають загальні, однотипні базові характеристики. Ринкова система, будучи в більшій мірі самоорганізуючою і саморегулюючою, має своє самоутворююче відношення (ядро системи) – ринок, свої структурні елементи, свої закономірності розвитку. Відповідно економічна політика в країнах з трансформуючою економікою повинна виходити з того, що для розвитку ринкового господарства абсолютно необхідні: 1) плюралізм форм власності при абсолютному переважанні приватної форми; 2) економічна свобода у підприємців і свобода вибору у споживачів; 3) плюралізм і високий рівень розвинутої ринків товарів і послуг, кредитного і валютного ринків, ринку праці, фондового ринку тощо; 4) втручання держави в економічне життя у відомих світовій практиці формах і межах. Хочемо ми того чи ні, але будівництво і функціонування ринкової економіки неможливо без упроваджених в зарубіжних країнах, але довгий час невідомих нашій країні таких господарських форм, як акціонерні товариства, комерційні банки, фондові і валютні біржі, інвестиційні фонди, приватні торгові дома, фінансово-промислові групи. В інституційному плані українська перехідна економіка нічого принципово нового не внесла, адже завжди легше будувати те, в чому світова цивілізація вже накопичила досвід. Крім того, використовуючи західний досвід, слід прогнозувати конкретні напрямки подальшого розвитку багатьох господарських форм. Наприклад, зарубіжний досвід свідчить, що сумісні підприємства по ряду причин недовговічна форма. Крім того, економічна політика України формувалася таким чином, що залучення в країну іноземного капіталу відбувалося головним чином в такій формі. Життя показало малу ефективність такого підходу, багато сумісних підприємств мало

фіктивний характер і використовувалося для перекачування валюти на Захід. Про коригування політики в цій сфері в останні роки говорить зміна назви підприємств, в яких використовується іноземний капітал. Особливо важливо в економічній політиці, що проводиться в державі, використовувати зарубіжний досвід в частині еволюції комерційних банків в 60-70- роках, коли вони перетворилися в установи універсального характеру. Сучасні комерційні банки України, якщо «писати» їх портрет у стані 1995-1996 р.р. – це не кредитні, а фінансові структури, визначальна функція яких - кредитування підприємств - відійшла на друге місце у порівнянні з масштабами банків та цінних паперів. Економічна політика, що проводиться в нашій країні, повинна виходити з того, що недалеко той час, коли українські банки пройдуть через певні ситуації і будуть мати нові функції. Якщо враховувати досвід Заходу, то для українських банків слід прогнозувати: злиття і поглинання; універсалізацію банківської діяльності (освоєння банками лізингу, факторингу, проектного фінансування); утворення фінансово-промислових груп.

Таким чином, слід зробити висновок, що Україна повинна в розумних формах залучати досвід зарубіжних країн у будівництві ринкової економіки, але і базуватися на своєму національному менталітеті. Дійсно, що будь-яка ринкова економіка стикається з проблемами інфляції, безробіття, дефіциту державного бюджету, великим державним боргом, загальним кризовим станом тощо. Як свідчить світовий досвід, кризову ситуацію можливо подолати. Справа в тому, що за допомогою цілого ряду (більше 40) економічних показників слід визначити якість економічної реформи на всіх етапах її реалізації, які свідчать про міру ефективності, точності і в цілому адекватності політики держави в сфері економіки. Корегування цих показників в певних межах є обов'язком держави.

Економічний вимір політики.

В умовах перехідних економік велику роль відіграють показники, які забезпечують в країні ситуацію фінансової стабілізації.

Перший показник - критерій - це темп інфляції, і чим меншим він буде, тим краще. Наприклад, в США в 90-х р.р. в середньому він складав не більше 3%. Коли на початку 80-х р.р. він перевершив двохзначну цифру, то це розглядалося як катастрофічна ситуація. У передвиборчій програмі Р.Рейгана однією з першочергових цілей було різке зниження темпів зростання інфляції. Гранично допустима величина даного показника, при якому слід говорити про нього як показник фінансової стабілізації, - 30%; на рік (при відповідному рівні інших шести показників); вище даного рівня розпочинається падіння темпів росту ВВП. Безінфляційного розвитку ринкової економіки практично не існує в силу ряду причин, але поміркована інфляція (3-4% на рік) все ж таки не здійснює істотного впливу на економічні процеси.

Другий показник - критерій - величина дефіциту державного бюджету, який не повинен перевищувати 3-4% від запланованого ВВП. Перевищення цієї величини приводить до зростання інфляції. Дефіцит державного бюджету мають майже всі країни, і не як час від часу повторюване явище, а як практично діюче. Питання заключається в тому, чому в одних країнах він не здійснює на економіку різко негативного впливу, тоді як в інших країнах він «смерті подібний». Вся справа заключається в покритті цього дефіциту, який буває інфляційним і неінфляційним. Перший випадок – це коли держава звертається до друкованого станка, що являє собою негативний шлях, що приводить до зростання інфляції та наслідків цих процесів. Тому держави йдуть головним чином другим шляхом, тобто вирішують проблему покриття бюджетного дефіциту через посередництво займів – внутрішніх і зовнішніх.

Третій показник - критерій стану фінансової стабільності в країні - рівень золотовалютного резерву. Він по світовим стандартам повинен бути по своїй величині не менше $\frac{1}{4}$ річного об'єму імпорту. Цікавим є факт, що сьогодні африканські держави мають золотовалютний запас, який в 7-8 раз перевершує норму.

Четвертий показник - критерій – зростання грошової маси на рік повинно відповідати планованому приросту валового національного продукту. В умовах, коли в Україні на протязі практично всіх 90-х р.р. не спостерігалось економічного зростання, відповідно не було і приросту грошової маси в обігу.

П'ятий показник - критерій - об'єм страхових послуг у ВВП держави повинен складати не менше 4-8 %.

Шостий показник - критерій – частка власного капіталу комерційних банків по відношенню до залучених засобів повинна складати не менше 8 %. В українських комерційних банків цей показник є значно меншим. **Сьомий показник - критерій** – це стійкість національної валюти по відношенню до твердої валюти, зокрема до долара, а в 90-х р.р. ситуація значно змінилася.

Висновки

Таким чином, слід відмітити, що критерії, міра їх досягнення є показниками ефективності економічної політики, яка проводиться владними структурами країни. Перераховані показники свідчать про те, що стовідсоткової фінансової стабілізації досягнуто не було. Фінансова стабілізація – це перша ступінь на шляху виходу з кризи, яка покликана забезпечити умови для налагодження роботи економічної системи в перехідній системі. Як свідчить соціологічний аналіз, в ХХІ столітті центральне місце займають глобальні, трансформаційні, інтеграційні, економічні, фінансові та валютні проблеми, які в тій чи іншій мірі є предметом аналізу економічної соціології. Глобалізація трансформаційних процесів спонукає вчених шукати відповіді на

запитання: яку роль має відігравати економічна політика держави? якими мають бути головні шляхи і напрямки ефективності економічної політики держави? Наукова проблема, яка потребує розв'язання, а саме: уточнення концепції й подальше коригування загальної спрямованості трансформаційного процесу, надання йому сучасних цивілізованих форм, необхідність знаходження шляхів модифікації економічної політики, що забезпечить створення дієвого механізму входження України до загальноінтеграційного простору. Це б дало змогу максимально скористатися позитивними наслідками глобального розвитку і водночас мінімізувати економічні, й особливо соціальні труднощі, пов'язані з адаптацією національної економічної політики до закономірностей розвитку світового господарства. Сучасний стан економічних процесів в Україні характеризується демонтованим централізованим плануванням і надто повільним упровадженням ринкових реформ. За роки трансформації економічної політики України в ринкову зроблено досить багато, але проблема полягає в тому, що, відмовившись від командної економіки, Україна ще перебуває на етапі переходу до ринку. Соціологічний аналіз показав, що Україна, як і інші пострадянські держави, розпочавши перехід до ринкової економіки, зазнала глибокої трансформаційної кризи. Формування власної моделі економічної політики неможливе без широкомасштабного впливу держави на економічні та інституціональні процеси трансформації при раціональному поєднанні ринкових механізмів і стимулів з державним регулюванням. В сучасних трансформаційних умовах необхідно навчитися оптимально поєднувати державні і ринкові механізми в практиці господарювання та економічної політики держави в умовах глобалізації.

Перспективи подальших досліджень – аналіз економічної політики держави в умовах глобалізації.

Джерела

1. Аберкромби Н. Социологический словарь: Пер. с англ./ Н. Аберкромби, С. Хилл, Б.С. Тернер; под ред. С.А. Ерофеева.- 2-е изд., перераб. и доп.- М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004.-620 с.

2. Веселов Ю.В. Экономическая социология: история идей.- СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 1995.- 168 с.

3. Радугин А.А., Радугин К.А. Социология: курс лекций.- 3-е изд., перераб. и дополн.- М.: Библионика, 2006.- 224 с.

4. Глобалистика: Международный междисциплинарный энциклопедический словарь / Гл. ред.: И.И. Мазур, А.Н.Чумаков.- М.-СПб.- Н.-Й.: ИЦ «ЕЛИМА», ИД «ПИТЕР», 2005.-1160 с.

5. Воронкова В.Г. Роль держави в суспільстві, що змінюється, та її вплив на становлення сталого розвитку // Збірник наукових праць Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - Запоріжжя: ЗДІА.- Випуск № 26.- 2006.-229 с.- с.16-29.

Стаття надійшла 08.09.2007 р.